

174142

HZ. MUHAMMED
VE
EVRENSEL MESAJI
SEMPOZYUMU
20-22 NİSAN 2007

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Mahfuz Söylemez

Türkiye Elyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	174142
Tas. No:	297.92 HAZ.M

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları: 2

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Dizgi Kapak: İslâmî İlimler Dergisi
Baskı, kapak baskı, cilt: Özkan Matbaacılık
Birinci Basım: Aralık 2007

ISBN: 978-975-98073-3-7

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Yeniyol Mahallesi 1.Gazi Sok. No:9/2 ÇORUM
Web: islamilimlerdergisi.com
Tif: 0 364 224 81 18
e-posta: islami_ilimlerdergisi@yahoo.com

Her yazının dil ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

HZ. PEYGAMBER'İN TİCARİ HAYATINDA AHDE VEFÂ İLKESİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Adnan KOŞUM*

Giriş

Günlük hayatta ve beşerî ilişkilerde önemli bir yer işgal eden hukuk alanlarından biri de borç ilişkileridir. Söz konusu ilişkilerin sağlıklı ve karşılıklı güven içinde gerçekleşmesi ve yürütülmesinin temel ilkelerinden biri karşılıklı güven ve onun tezahürü olan ahde vefâ ilkesidir. Ahde vefâ, ticaret hayatının altyapısı ve ekonomik istikrarın temel taşıdır. Kuşkusuz Hz. Peygamber'in ticaret hayatına dair ortaya koyduğu ilke ahde vefâ ilkesiyle sınırlı değildir. Hz. Peygamber'in kendisi de bizzat alış-veriş yapmış, borçlanmış, rehin vermiş, ortaklık yapmış, ticarî ilişkilerin sağlıklı ve sağlam bir zeminde yürütmesi için bir takım hukukî-ahlakî ilke ve kurallar getirmiştir. Aldatmanın olmaması, sözleşmeye yalan karışmaması, ölçü ve tartıda doğruluk, sözleşmelerde kolaylık sağlama, malın kusurlarını söyleme, Hz. Peygamber'in ticaret hayatına ilişkin ortaya koyduğu diğer başlıca ilkelere dendir. Esasen Hz. Peygamber'in ticarî hayatla ilgili getirdiği ilkeler, hukukî alanda koyduğu kuralların bir parçasını teşkil eder ve hepsi birden fıkıhın muamelat hükümlerini oluşturur.

Bu tebliğimizde insanlığa örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber'in evrensel hukuk ilkelerinden biri olan ahde vefâ ilkesinin onun tarafından nasıl anlaşıldığı ve borç ilişkilerinde nasıl somut hale geldiğini, pratiğe döküldüğünü inceleyeceğiz.

Ahde Vefâ İlkesinin Borçlar Hukukundaki Anlamı

Ahde vefâ, borçlunun şartlar ne olursa olsun mutlaka sözleşmeye sadık kalmasını zorunlu gören bir ilkedir.¹ Sözleşmeye bağlılık, ahde vefâ (verilen sözün tutulması) ilkesinin bir gereğidir. Bu ilkeye göre, sözleşme yapıldığı andaki gibi aynen uygulanmalı ve hükümlerine riayet olunmalıdır. Hukukî güvenlik, doğruluk ve dürüstlük kuralının gereği olarak borçlar hukukunun temel ilkelerinden biri, sözleşmeye bağlılıktır. Sözleşmeye bağlılık ilkesinin dayandığı temel esas şudur: Sözleşmenin kuruluşu sırasında taraflar ifanın daha sonraki bir zamanda gerçekleşeceği hususunu bilmekte ve gelecekteki şartların kesin olarak önceden tahmin edilemeyeceğini baştan kabul etmekte-

* Doç. Dr., SDÜ. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, akosum@ilahiyat.sdu.edu.tr

1 Bu ilke için bkz. Selâhattin Sulhi Tekinay/Sermet Akman/Halûk Burcuoğlu/Atillâ Altop, Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7 bası, İstanbul 1993, s. 1005; Kaplan, İbrahim, Halkın Sözleşmeye Müdahalesi, Sözleşmenin Yorumu, Sözleşmenin Tamamlanması, Sözleşmenin Değişen Hal ve Şartlara Uydurulması, Ankara 1987, s. 113-114; Akyol, Şener, Dürüstlük Kuralı ve Halkın Kötüye Kullanılması Yasası, İstanbul 1995, s. 77.

dirler. Böylece gelecekteki riskler ve tahmin olunamayan hususlar taraflarca sözleşmenin kuruluşu sırasında hesaba katılmaktadır. Bu sebeple sözleşme de kararlaştırılan edimler dengesi fiilen ortaya çıkan olaylar nedeniyle değişse bile, sözleşme kurulduğu gibi uygulanmalıdır.²

Ahde Vefâ İlkesi ve Hz. Peygamber'in Uygulamalarındaki Örnekleri

Ahd kelime olarak, sözlükte söz vermek, vasiyet etmek, yemin etmek, sözünde durmak, eman, zimmet, vakit, görüş, kanaat anlamlarına gelir. Vefâ ise ahdinde (verdiği sözde) durmak, eksiksiz yerine getirmek, bol olmak anlamlarına gelir.³ İki kelime nasslarda "be" edatıyla birlikte ve belirtilen anlamlarda kullanılır. Her iki kelimenin sözlük anlamları "güven ve sadakat" ortak paydalarında buluşur. Öyleyse iki kelimenin isim tamlaması olarak "sözünde durma" anlamını taşıdığı kolaylıkla anlaşılır. İslam hukuku açısından "ahd" ise; fıkıh alanına giren bütün sözleşme ve akitleri içine alır. Devletler hukuku alanındaki sözleşmeler de bu kapsama dahildir. Bununla birlikte bizim konumuz olan ahde vefâ, borçlar hukuku alanına ilişkin olmalıdır.⁴ Ahde vefâ tamlaması Latince'de "pacta sunt servanda"⁵ şeklinde ifade edilir ve Roma borçlar ve devletler hukukunun ve de aynı zamanda günümüz hukukunun en temel ilkesini oluşturur.

Gerçekten sözleşmelerin veya yapılan taahhüdün süresi içinde yerine getirilmesi önemlidir. Ticarî ilişkilerde güven unsurunun hakim olması için yegane garanti vasıtası ahde vefâdır. Zira, ticaret itibar ve güvene dayanır. Tüccarın senedi kadar, sözü de senet olmalıdır. Sözleşmelerde edimlerin zamanında yerine getirilmemesi özellikle, borcun vadesinde ödenmemesi, alacaklı tarafı çeşitli bakımlardan sıkıntıya düşürür. O, kendi ihtiyaçları için harcama imkânını kaybedebileceği gibi, çoğu zaman hesaplarını alacağının vadesinde ödeneceğini düşünerek yapar. Bir borcun zamanında ödenmemesi, zincirleme birçok kimsenin sıkıntıya düşmesine yol açar. Alacaklı kendi borçlarını ödemek, yeni mal almak veya yatırımlarını genişletmek için alacaklarını bir

2 Kaplan, *age.*, s. 113-114; Burcuoğlu, Halûk, *Son Mahkeme Kararları ve Yargıtay Kararları İşığında Hukukta Beklenmeyen Hal ve Uyarılma*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, s. 6; es-Senhûri, Abdürrezzak, *Masâdiru'l-Hak fi'l-Fıkh'il-İslâmî*, Dârü İhyâit-Türâsî'l-Arabî-Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1954, VI, 16 (2 cilt içinde 6 cilt). Ancak bu ilke özel hukukun diğer ilkeleryle sınırlandırılmıştır. Sözleşmenin yapıldığında karşılıklı edimler arasında var olan denge sonradan şartların olağanüstü değişmesiyle büyük ölçüde taraflardan biri aleyhine katlanamayacak derecede bozulabilir. Tarafların tradelerini etkileyip sözleşme yapmalarına neden olan şartlar daha sonra önemli ölçüde, çarpıcı, adaletsizliğe yol açan olayların gerçekleşmesi ile değişmişse taraflar artık o sözleşme ile bağlı tutulamazlar. İşte bu durumda sözleşmeye bağlılık ile sözleşme adaleti ilkeleri arasında bir çelişki oluşur ve artık bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalmak adalet ve hakkaniyet kuralına aykırı bir durum yaratır hale gelir. Hukukta bu karşılık "beklenmeyen hal=mücbir sebep" ilkesi ile giderilmeye çalışılır.

3 İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Manzur el-İfrîkî, *Lisânü'l-Arab*, Dâr Sadr, Beyrut, ty., XV, 358-360; Kazan, Ramazan, *Kütüb-i Sille Çerçevesinde Hadislerde Ahde Vefâ*, Yüksek Lisans Tezi, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 1997, s. 6-12.

4 Hz. Peygamber'in devletler hukukunda ahde vefâ ilkesine ilişkin uygulamaları ayrı bir çalışmanın konusu olabilecek niteliktedir.

5 Güriz, Adnan, *Hukuk Felsefesi*, Ankara 1996, s. 190, 193.

karşılık olarak düşünür. Borçlunun sözünde durmaması, alacaklıyı da taahhütlerini yerine getiremeyen kimse durumuna düşürür.

Kur'an'da Müslümanların sözleşme yaptıklarında bu sözleşmelere sadakat göstermeleri değişik ayetlerde belirtilir. Bu ayetlerden birinde şöyle buyrulur: "*Ey iman edenler! Yaptığınız akitleti yerine getirin*"⁶. Bir diğer ayette "*Ahdi yerine getirin, çünkü insan ahdinden sorumludur.*"⁷ buyrulur. Öte yandan bazı ayetlerde ahbine vefâ gösterenleri Allah'ın seveceği ve mükafatlandıracağı belirtilir.⁸ Ahde vefâsızlık yapan fesatlıkla⁹, nasipsizlikle¹⁰, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmakla¹¹, yoldan çıkmakla¹², döneklilikle¹³ vasıflanır.

Hz. Peygamber İlahi vahye muhatap olmuş bir şahsiyettir. Kur'an-ı Kerim'i tebliğ ve açıklamakla görevlendirilmiş olması¹⁴, ümmet için örneklilik taşıması¹⁵, söz, fiil ve takrirlerinin ümmeti için büyük önemi olduğunu gösterir. Zira O, bizzat hayatında Kur'anî hükümleri tatbik etmiş veya talimleriyle öğretmiştir. Hz. Peygamber örnek uygulamalarıyla kendine tâbi olanlara ahde vefâ'nın önemi göstermiştir. Hz. Peygamber "*Ben ahbine vefâ gösterenlerin en layığıyım*"¹⁶ buyurarak belirttiği özelliğini uygulamalarında ortaya koymuştur. Hadis kaynaklarında sözleşmelerde ahde vefânın önemli bir boyutu olan borcun ödenmesine ilişkin hukukî-ahlâkî ilkeler olarak, "borç ödeme adabı" önemli yer teşkil etmiştir.¹⁷

Hz. Peygamber, hayâtı boyunca iş ortaklarına, ticârî münâsebetlerdeki muhâtaplarına ve diğer insanlara karşı son derece dürüst davranmıştır. O, verdiği söze sadakatini ve bağlılığını gençliğinden itibaren ortaya koymuş, söz konusu özellik nübüvvetten önceki dönemde de onun en bâriz vasfı olmuştur. Nitekim kendisine gençliğinde güvenilir, itimat edilir anlamında "emin" nitelemesi yapılmış, söz konusu vasfından dolayı hem düşmanları hem de dostları tarafından takdir görmüştür. Nitekim, İslâm'ın ilk günlerinde Peygamberimiz (s.a.) Mekkelileri Ebû Kubeys tepesine çağırduğında:

"Şayet ben sizlere şu tepenin ardında, şehri istila etmek isteyen bir düşman ordusu gelip karargâh kurmuş desem, bana inanır mısınız?" diye sormuş, onlar bu soru karşısında : "*Sen asla yalan söylemezsin, senin söyleyeceğin her şey*

6 Mâide, 5/1.

7 İsrâ, 17/34.

8 Bakara, 2/177; Âl-i İmrân, 3/ 76; Nahl, 16/95; Mü'minün, 23/10-11, Fetih, 48/10.

9 Bakara, 2/27.

10 Âl-i İmrân, 3/77.

11 Ra'd, 13/25.

12 A'râf, 7/102.

13 Tevbe, 9/76.

14 Nahl, 16/44.

15 Ahzâb, 33/21.

16 Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen*, Beyrut, 1406, III, 135.

17 Mesela Müslim, Cihâd ve Siyer adlı kitabında "ahde vefâsızlık ve hyânet etmenin haram kılması" başlığında açtığı bir babı bu konuya tahsis etmiştir. Bkz. Müslim, Cihâd, 98.

inanuruz" cevabını vermişlerdir. Burada dikkat çekici olan husus, sözü geçen cevabı verenler arasında Ebû Leheb ve Ebû Cehil'in de var olmasıdır.¹⁸

Hz. Peygamber, sözünde ve işinde doğru tüccarın ahirette beraber olacağı diğer bir tabirle arkadaşlık edeceği kimseleri: "*Dürüst, sözüne ve işine güvenilen tüccar, kıyamet günü nebîler, siddiklar ve şehitlerle beraberdir.*"¹⁹ şeklinde açıklayarak onların uhrevî bakımdan nail olacakları kazançlara işaret etmiş, zimnen ahde vefânın dindeki önemine vurgu yapmıştır. Benzer şekilde emanetin, emanet edene verilmesini ve hıyanet edene hıyanetle karşılık verilmesini emretmiştir.²⁰ Bir diğer hadis-i şerifte ise, "*Üç zümre vardır ki, kıyamet gününde onlarla hesaplaşacağım! Beni şahit tutarak söz verdikten sonra sözünde durmayanlar, hür insanı satarak bedelini yiyenler ve işçi çalıştırıp ondan yararlandığı halde ücretini vermeyenler.*"²¹ buyurarak ahde vefâ göstermeyenlerin uhrevî sorumluluklarına işaret etmiştir. Benzer bir hadiste "*Verdiği sözde durmayıp cayan her kişi için kıyamet gününde bir (alâmet) bayrak dikilir*"²² buyurularak kıyamet gününde teşhir edilecekleri ifade edilmiştir. Zira eskiden Araplar verdiği sözü yerine getirmeyeni pazar yerlerine siyah bayraklar dikmek suretiyle teşhir ederlerdi.²³

Hz. Peygamber ahde vefâ'ya ilişkin kavli beyanlarının yanında uygulamaları ile bizzat İslâm toplumuna örneklik, model oluşturmuştur. Onun akitleri ifada gerekli özeni gösterdiğini ortaya koyan hâdiselerden biri şu şekildedir:

"Abdullah b. Ebi'l-Hamsâ anlatıyor. Rasûlüllah'a peygamberlik gelmeden önce Onunla alış-veriş yapmıştım. Benden biraz alacağı kalmıştı. Bulunduğu yere alacağını getireceğimi va'dettim. Fakat getirmeyi unuttum. Üç gün sonra hatırladım. Derhal oraya döndüm. Gördüm ki, terk ettiğim yerde beklemektedir. Beni görünce şöyle buyurdu:

"*Ey delikanlı! Bana meşakkat verdin. Üç günden beri seni burada beklemekteyim.*"²⁴ Burada dikkate edilmesi gereken husus, Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem orada bekleyişi alacağını tahsil etmek için değil, gence verdiği söze sadık kalması dolayısıyla.

Ebû Safvân Şüveyd İbn Kays (ra) şöyle dedi:

Ben ve Mahrem el-Abdî, satmak üzere Hecer kasabasından bezden yapılmış elbise getirttik. Nebî (sav) yanımıza geldi ve bizden iç çamaşırı satın almak

18 Buhârî, "Tefsîr", 1: Müslim, "İmân", 355.

19 Tirmizî, "Büyü", 4; İbn Mace, "Ticarât", 1; Dârimî, "Büyü", 8.

20 Tirmizî, "Büyü", 38.

21 Buhârî, "İcârâ", 10.

22 Hadîsin "kendisiyle bilineceği, tanınacağı bir bayrak", "bu falanın vefasızlığıdır" şeklindeki farklı varyantlarıyla birlikte bkz. Buhârî, "Cizye", 22, "Edeb", 99, "Hiyel", 9, "Fiten", 21, "Cihad" 8; Müslim, "Cihad", 10, 17; Tirmizî, "Siyer", 27, "Fiten", 26; İbn Mâce, "Cihad", 42; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 411, 417, 441, II, 16, 29, 47.

23 Kazan, *Kütüb-i Sitte Çerçevesinde Hadislerde Ahde Vefâ*, s. 79-80.

24 Ebû Dâvûd, "Edeb", 82, 90.

istedi. Yanında paraları tahsil eden bir muhasebecim vardı. Peygamber (sav) ona: "*Alacağın ücreti hesapla; bir miktar da ilave et*" buyurdu.²⁵

Hz. Peygamber hadiste satın aldığı bir mal karşılığında istenilen bedelin az da olsa üstünde bir ödemede bulunmuştur. Alış-verişlerinde çok kere bunu uyguladığını görmekteyiz. Hz. Peygamber akitlerde ahde vefâ ilkesini en güzel şekilde yerine getirmekle aynı zamanda piyasadaki esnaf ve tüccarı dürüst davranmaya, alıcıları da satıcının hakkını gözetmeye teşvik etmiş olmaktadır.

Ebû Hüreyre anlatıyor: "Rasûlullah'da bir adamın (parası ödenmemiş) bir devesi vardı. Borcunu istemeye geldi. Bu sırada kaba sözler sarfetti, hatta sahabe'den bazıları haddini bildirmek istedi. Ancak Rasûlullah buna meydan vermeyip:

"*Bırakın onu! Hak sahibinin konuşma hakkı vardır*" buyurdu, sonra da:

"*Devesini verin!*" diye emretti, (ilgililer) devesini aradılarsa da bulamadılar. Fakat onunkinden daha değerli bir deve buldular. Hz. Peygamber:

"Bunu verin" dedi. Adam: "Bana borcunu tam ödedin, Allah da sana ödesin" dedi. Rasûlullah:

"*En hayırlınız, borcunu iyi ödeyendir!*" buyurdu.²⁶

Benzeri bir rivayet şu şekildedir: Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) anlatıyor: "Bir bedevî Rasûlullah'a (a.s.) gelerek, Hz. Peygamber'in uhdesinde bulunan alacağını istedi ve bunu yaparken sert davrandı. Hatta: "Borcunu ödeyinceye kadar seni taciz edeceğim" dedi. Sahabe, bedeviyi azarlayıp: "Yazık sana! Kiminle konuştuğunu bilmiyorsun galiba!" dediler. Adam: "Ben hakkımı talep ediyorum" dedi. Hz. Peygamber sahabeye: "*Sizler niçin hak sahibinden yana değilsiniz?*" buyurdu ve Havle bintu Kays (r.anha)'ya adam göndererek: "*Sende kuru hurma varsa benim borcumu ödeyiver. Hurmamız gelince borcumuzu sana öderiz.*" dedi. Havle: "Hay hay! Babam sana kurban olsun ey Allah Elçisi!" dedi. Kadın Hz. Peygamber'e borç verdi, o da bedeviye olan borcunu ödedi ve ayrıca yemek ikram etti. (Bu tavırdan memnun kalan) bedevi: "Borcunu güzelce ödedin. Allah da mükafatını sana tam versin" diye memnuniyetini ifade etti. Hz. Peygamber de: "*İşte bunlar (borcunu hakkıyla ödeyenler) insanların hayırlılarıdır. İçindeki zayıfların, incitilmeden haklarını alamadıkları bir cemiyet iflah olmaz*" buyurdular.²⁷

Abdullah b. Ebî Rabîa'dan gelen bir rivayet şöyledir: "Hz. Peygamber ben-den kırk bin dirhem borç aldı. Kendisine mal gelince, bana olan borcunu öde-

25 Ebû Dâvûd, "Büyü", 7; Tirmizî, "Büyü", 66. Ayrıca bkz. Nesâî, "Büyü", 54; İbn Mâce, "Libâs", 12, "Ticârât", 34.

26 Buhârî, "İstikrâz", 4, 6, 7, 13, "Vekâlet", 5, 6, "Hibe", 23, 25; Müslim, "Müsakât", 118-122; Tirmizî, "Büyü", 73, 75; Nesâî, "Büyü", 64, İbn Mâce, "Ticârât", 62, "Sadakât", 16.

27 İbn Mâce, "Sadakât", 16.

di ve şöyle buyurdu: "Allah aileni ve malını mübarek kalsın. En iyi borç ödeme, hamd (teşekkür) ve borcu ödemekle olur."²⁸ diyerek hukukî ifanın ahlakî esaslarını belirtmiştir.

"Borçlu ölen kimse, kendi adına borcu ödeninceye kadar kabrinde rehin alınmış gibidir." buyrulur. Rasûlullah bu sözü, namazını kaldırması için getirilen cenazenin borçlu olduğunu öğrenince, "Cebrâil borçlu olanın namazını kaldır-maktan beni men etti" diyerek kaçıdıktan sonra söylemiştir.²⁹

Borç ilişkilerinde Hz. Peygamber art niyeti, ahde vefâsızlığı uygun karşılamamıştır. Nitekim bir hadiste "Kim, ödemek niyeti ile insanların malını (borç) alır ise, Allah (onun borcunu) ona bedel edâ eder(ödemeyi kolaylaştırır.) Kim de telef etmek (ödememek) niyetiyle halkın malını (borç) alırsa Allah onu telef eder. Aldığı borcun hayır ve bereketini giderir."³⁰ Bir diğer hadiste ahde vefâsızlık münafıklık alameti olarak tanımlanmıştır.³¹ Hadislere göre borçlu borcunu ödemede her zaman hüsnü niyet sahibi olmalı, borcunu tediye için elinden gelen bütün gayreti göstermelidir.

Hz. Peygamber müşriklerle arasında cereyan eden vedia akitlerinde bile ahde vefâ'dan ayrılmamıştır. Nitekim Mekke'yi terk edip Medine'ye hicret mecburiyetinde kalınca, kendisini öldürmeye karar vermiş düşmanlarına ait -onlar tarafından daha önce kendisine emanet bırakılmış- malları amcaoğlu Hz. Ali'ye vermiş ve sahiplerine teslim etmesini emretmiştir.³²

Hz. Peygamber ahde vefânın önemini davranışlarıyla vurgulamanın yanında geçmiş ümmetlerden de örnek vermiştir. Ebu Hureyre (r.a) nakleder: "İsrailoğullarından bir tüccar, bir arkadaşından bin dinar (4 kg. altın para) ödünç para alır ve deniz aşırı yolculuğa çıkar. Borç için yüce Allah'ı kefil ve şahit göstermiş, ödeme için bir vade belirlemiştir. Dönüş için gemi bulamayıp sözünde duramayacağını anlayınca, çare arar. Bir marangoza hazırlattığı tahta kalasın içine 4 bin dinar altını koyar ve bir de mektup ekler. Allah'a güvenerek denize atar. Parayı vadesinde alacağından emin olan alacaklı da "vade günü" kendi beldesinde sahile inmiş beklerken, dalgaların sahile attığı tahtayı görmek üzere eve götürür. Kapak açıldığında(alacaklı içindeki mektubu okuyarak, mevcut paranın borçlu tüccar tarafından kendine gönderildiğini anlar ve böylelikle) para vadesinde alacaklıya ulaşmış olur."³³ Söz konusu bu rivayette, bugünkü ulaşım ve haberleşme imkanlarına sahip olmayan birisinin ahde vefa konusundaki gayret ve titizliği çarpıcı bir şekilde anlatılmaktadır.

28 Nesâi, "Büyü", 97.

29 Buhâri, "Havâle", 3, "Kefâle", 3; Nesâi, "Cenâz", 67; Tirmizî, "Cenâz", 69.

30 Buhâri, "İstikrâz", 2, "Zekat", 19; İbn Mâce, "Sadakât", 11.

31 Buhâri, "İmân", 24; Müslim, "İmân", 106; Tirmizî, "İmân", 14.

32 Karaman, Hayreddin, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku I*, İstanbul 1987, s. 281.

33 Buhâri, "Zekât", 65, "Kefâle", 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 348.

Hz. Peygamber'in şahsında nasıl somutlaştığını uygulama örnekleriyle ortaya koyduğumuz ahde vefa ilkesi, özellikle ahlakî değerlerin yozlaşmaya ve erozyona uğradığı günümüzde, daha da önemli ve anlamlı olmaktadır. Zira günümüzde ibadet hayatında oldukça titiz davranan kimi Müslümanların, ticarî hayatta güven telkin etmediği, dürüst davranmadığı sıklıkla dile getirilen hususların başında olmaktadır. İslam'ın öngördüğü Hz. Peygamber'in şahsında somutlaşmış bu değer, Müslümanların da kendi yaşantılarında içselleştirildiği takdirde, toplum fertlerine mutlu bir hayat kazandıracağı, helal ve meşru kazanca vesile olacağı gibi, ekonomiyi de olumlu yönde etkileyecektir. Aynı zamanda ticarî hayatın en önemli iki unsuru olan ekonomik istikrar ve güveni sağlayacaktır.

Sonuç itibariyle İslâm hukuk ve ahlâkının en önemli ilkelerinden biri olan ahde vefâ, gerek ahlakî, gerekse hukukî düzeyde en güzel şekliyle Hz. Peygamber'in şahsında yaşanmış ve onun fiil, söz ve hâllerinde sergilenmiştir. Âlemlere rahmet olan Peygamber'in bu güzel ahlâkına sıkıca sarılmak, bütün insanlığın huzûr ve emniyetinin sağlanması yönünde atılan en önemli adım olacaktır. Dünyâ ve âhiretin mutluluğu onun koyduğu esaslara bağlıdır.